

Ричард Џ. Еванс,
У одбрану историје,
(превод са енглеског Ристо Тубић),
Библиотека Историјска мисао,
Српска књижевна задруга, Београд, 2007.

У тексту „О односу према прошлости“, један од најзначајнијих савремених историчара Немачке – Еберхард Јекел (Eberhard Jäckel) констатовао је да је прошлост могуће прихватити, или потиснути, улепшавати и оправдавати, славити, оплакивати, одбацити, проклињати, но без обзира на то који начин посматрања прошлости одабрали она увек остаје наш суштински, ако не најсуштинскији део, а целокупан људски живот у бити представља успостављање односа према прошлости.¹

На тај начин Јекел је изразио доминантно схватање које прожима готово све хуманистичке науке у 20 веку, а по коме су интерпретације историје најважнији основ за конституисање система вредности и изградњу индивидуалних и колективних идентитета. Већ неколико деценија теоретичари воде бројне дебате о проблемима историјске објективности, етике и пре свега истине, чији одједи нажалост веома ретко долазе до наше средине. Сукобљавајући ставове о могућности сазнања прошлог, креирању виртуелних континуитета и устоличавању канонизованих истина, научне дискусије које се воде у полемичком тону успостављају нова тумачења феномена културе, нације, глобализације, померају границе и схватања методологије и теорије историје, али и политичке културе респектабилних друштава. Стога је готово зачуђујуће колико је мало издавача у нашој средини разумело значај теоријских промишљања прошлости и проблема који потресају историју.

Библиотека *Историјска мисао* Српске књижевне задруге, чији је уредник Андреј Митровић, леп је пример издавача који већ готово две деценије објављивањем превода историјско теоријске литературе нашу научну и читалачку јавност покушава да уведе у широке дебате о интерпретацијама, реинтерпретацијама и ревизијама прошлости. Штампанњем радове класика историјске науке: од Јакоба Буркхарта (Jakob Burckhardt), Фернана Бродела (Fernand Braudel), Лисјена Февра (Lucien Febvre) до Јиргена Коке (Jürgen Kocka), библиотека *Историјска мисао* је нашој средини пружила увид у различита промишљања прошлости и историјске науке.

Последња у низу великих књига објављених у оквиру ове библиотеке је књига *У одбрану историје* кембричког професора Ричарда Еванса (Richard J. Evans, *In Defence of History*, Granta Books, London 2003). Свестан утицаја који је постмодернистичка критика извршила на историјску науку сталним пропитива-

¹ Еберхард Јекел, „О односу према прошлости“, са немачког превела Дринка Гојковић, *Реч*, Часопис за књижевност и културу, бр. 39, год IV, новембар 1997, стр. 167–171. Јекел је чак проблематизовао схватање појма историја, тврдећи да је историја оно што човек прави од прошлости. Јекел је инсистирао да историјом заправо називамо слику коју себи стварамо о прошлости, а не оно што се догодило, а да сама реч *Geschichte* – чак и не потиче од глагола „догађати се“ – „*geschichten*“ – него пре од „распоређивати“ – „*schichten*“. Историја је распоређивачки рад, артифицијелно уређивање знања о прошлости, уредно сећање, извештај о ономе што се збило.

њима и релативизацијама, Еванс је покушао да овом књигом одбрани струку и укаже на методолошка одређења за која верује да историју чине науком и издвајају је од осталих хуманистичких дисциплина.

Одмах по објављивању књига је узбуркала научну јавности и као што је сам аутор признао „био сам веома изненађен разноврсношћу и крајње контрадикторном природом реакција које је изазвала“. Умерени тон којим су представљена различита тумачења, међу Евансове опоненте је убројао не само настављаче пост-модерне већ и оне који су „књигу напали зато што је пропустила да се конфронтира са главним постмодернистичким мислиоцима“. Разлог је свакако произашао из Евансовог „средњег курса – између крајности постмодернистичког хиперрелативизма, са једне стране, и традиционалног историјског емпиризма, с друге“.

Књига *У одбрану историје* је рецентна критика, заправо дијалог пре свега усмерен на промишљања тренутно највећих имена постмодерне у свету Хејдена Вајта (Halden White), Френка Анкерсмита (Frank Ankersmit), Доминика Ла Капре (Dominick LaCapra). Међутим, читалац схвата са каквом је деликатношћу и разумевањем Еванс валоризовао покушаје негације и деконструкције историјске науке. По нашем мишљењу управо је то и њен највећи квалитет. *У одбрану историје* је дело које је пружио чињенице, пренело ставове и тиме омогућило читаоцу да заузме страну. Али било би погрешно закључити да сама књига не садржи јасан став аутора о предмету о коме пише. Напротив, већ наслов директно указује на његову потребу да беспоговорно дефинише сопствену стајну тачку. Међутим, иако наслов делује борбено, текст не представља вулгарни обрачун са неистомишљеницима, већ управо дубоко разумевање супротних ставова. Као што је Еванс сам написао, „постмодернистичка критика је удахнула нов живот у неке старе и прилично исцрпљене теме“ и са нескривеним задовољством издвојио низ (за њега) најоригиналнијих научно утемељених постмодернистичких студија.

Иако није одбацио обавезу прихватања валидности различитих интерпретација прошлости Еванс је критику усмерио пре свега на релативизам и сумњу у могућност сазнања истине о прошлости, које је постмодерна унела у научна истраживања. Истакао је да му је основни циљ био да испровоцира стимулативну дебату, а никако да подигне забране и мостове и онемогући даљи дијалог. На тај начин је дао поверење дијалогу, који чак и када прерасте у свађу (као што је то био случај у Немачкој последњих деценија 20. века, када је чувена „свађа историчара“ утицала на читаво друштво које је у трагању за новим идентитетом вршило ревизије прошлости) представља основ напретка науке. Управо стога превод ове књиге (преводиоца Ристо Тубић је и аутор додатног текста) је значајан за нашу средину. Отварање теоријских дискусија омогућава преиспитивање различитих историјских тумачења, ревизија и реинтерпретација.

У одбрану историје је и прецизан преглед најзначајнијих представника постмодерне у историографији, њихових опонената и бранилаца историјске науке, са бројним библиографским одредницама и свакако ће постати обавезно штиво свих који промишљају прошлост и преиспитују место и улогу, али и одговорност историјске науке у Србији.

Др Олга МАНОЈЛОВИЋ ПИНТАР